

HRABSTVÍ KLADSKÉ A FINANČNÍ POLITIKA KRÁLE FERDINANDA I. VE DRUHÉ TŘETINĚ 16. STOLETÍ

Petr VOREL

Kladsko zaujímal od sklonku středověku ve vývoji zemí Koruny české zcela zvláštní postavení, neboť bylo jediným územním celkem v tehdejších Čechách, který měl statut tzv. teritoriálního knížectví. Zřízení Hrabství kladského roku 1462 se podařilo dosáhnout českému králi Jiřímu z Poděbrad (1458-1471) ve vlastním dynastickém zájmu (pro své syny, tj. knížata Minsterberská), mimo jiné také díky přátelským kontaktům s císařem Fridrichem III., jehož byl král Jiří tehdy nejvýznamnějším středoevropským spojencem.¹⁾ I v předchozích staletích bývalo Kladsko (podobně jako i jiná česká panství) jednotlivými panovníky dočasně postupováno domácí šlechtě v rámci majetkových zástav. Až teprve král Jiří však způsobil faktickým ustavením nového teritoriálního knížectví narušení územní integrity Království českého v rozsahu, jaký neměl v českých dějinách obdoby od dob přemyslovských údělných knížectví, a jaký se ani v následujících staletích již nikdy neopakoval. Hrabství kladské zůstávalo i po roce 1462 součástí Království českého. Jeho bezprostředním vladařem měl však být hrabě kladský, který byl vůči králi českému v lenním vztahu.²⁾

Tato forma vlastnictví umožňovala užívat titul „hrabě kladský“. Nositeli kladského hraběcímu titulu však nepříslušela žádná zvláštní privilegia,

1) Hlaváček Ivan: Beiträge zur Erforschung der Beziehungen Friedrich III. zu Böhmen bis zum Tode Georgs von Podiebrad (†1471), in: P. J. Heimig [Hg.], Kaiser Friedrich III. (1440-1493) in seiner Zeit, Köln – Weimar – Wien 1993, s. 279-298.

2) Felcman Ondřej – Hladký Ladislav – Šůla Jaroslav: Právní postavení Kladska v českém státě do roku 1742, 2. část, Kladský sborník 3, 1999, s. 9-36.

kteřá by jej (jako příslušníka české stavovské obce) mezi ostatní zemskou šlechtou zvýhodňovala.³⁾

Skutečnými vládnoucími hrabaty kladskými se stali příslušníci pouze dvou generací Minsterberků. Po majetkovém a mocenském ústupu knížat Minsterberských koncem 15. století synové a vnuci krále Jiřího postupně ztráceli svůj majetek ve východních Čechách a nakonec došlo i na Kladsko. Roku 1502 se stal držitelem Kladska Oldřich z Hardeka, manžel Zdeňky Minsterberské, jedné z dcer knížete Jindřicha staršího Minsterberského. Po Oldřichově smrti [† 1522] se stal titulátním hrabětem Kladským Hanuš z Hardeka.

Král Ferdinand Habsburský ihned po svém nástupu na český královský trůn usiloval o to, aby centralizoval státní správu a aby důsledně ovládl všechny zdroje možných panovnických příjmů. Proto se pokoušel cíleně podřizovat přímé panovnické vládě také jednotlivá slezská knížectví.⁴⁾ Tomuto trendu odpovídala také snaha získat Kladské hrabství z držby pánů z Hardeka. K této transakci došlo roku 1534 a Kladsko se na čas dostalo pod přímou panovnickou správu.

Snaha o získání Kladska královskou komorou právě roku 1534 není náhodná. Na politické scéně tehdy došlo k uklidnění jak na uherském bojišti uzavřením mírové smlouvy s Turky (1533), tak v Říši římské, kde protestantská knížata, sdružená ve Šmalkaldské jednotě, po určitých konfesijních ústupcích roku 1534 uznala dřívější volbu Ferdinanda Habsbur-

3) Petráň Josef: Skladba pohusitské aristokracie v Čechách (Úvod do diskuse), Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et Historica 1 – 1976, s. 9-80. Press Volker: Adel in den österreichisch – böhmischen Erblanden und im Reich zwischen dem 15. und dem 17. Jahrhundert, in: Adel im Wandel. Politik – Kultur – Konfession 1500-1700 (Niederösterreichische Landesausstellung Rosenberg, 12. Mai – 28. Oktober 1990), Katalog des Niederösterreichischen Landesmuseums, Neue Folge, Nr. 251, Wien 1990, s. 19-31; Pánek Jaroslav: Stavovství v Čechách a na Moravě na prahu novověku (30 tezí se srovnávacím zřetelem k Říši a k Rakousům), in: František Hýbl (red.), Morava na prahu nové doby (Sborník příspěvků z konference konané k 500. výročí úmrtí Ctibora Tovačovského z Cimburka), Přerov 1995, s. 37-54.

4) Eickels Christine van: Schlesien in Böhmischem Ständestaat, Vorgeschichte, Verlauf und Folgen der böhmischen Revolution von 1618 in Schlesien, Neue Forschungen zur Schlesienschen Geschichte, Bd. 2, Köln – Weimar – Wien 1994; Bahlcke Joachim, Schlesien und die Schlesier, Studienbuchreihe der Stiftung Ostdeutscher Kulturrat, Bd. 7, München 1996, s. 46-49; Petry Ludwig – Menzel Joachim: Geschichte Schlesiens, Bd. 2, Die Habsburger Zeit 1526-1740, Stuttgart 2000, s. 4-24.

ského římským králem.⁵⁾ Zdálo se, že habsburské soustátí čeká období mírového života a král Ferdinand se rozhodl v českých zemích provést některé reformní kroky, mezi nimiž bylo naplánováno také zpětné získání Kladska. Finanční prostředky na jeho vyplacení od pánů z Hardeka měla mimo jiné zajistit i v Čechách dříve neobvyklá všeobecná daň z prodeje, o jejíž zavedení se Ferdinand Habsburský pokusil právě roku 1534.⁶⁾

Pokladnice dvorské komory ve Vídni se však neúspěšným zavedením nových daní nepodařilo naplnit a neustaly ani velké výdaje na vydržování armády v Uhrách.⁷⁾ Králi Ferdinandovi se zoufale nedostávalo peněz a hledal možné zdroje jejich rychlého získání.⁸⁾

Již krátce po roce 1534 se představy krále Ferdinanda o trvalém vyplacení Kladska ze zástavy ukázaly jako nereálné. Panovník se musel rychle poohlížet po někom, kdo by převzal jeho dlužní závazky vůči pánům z Hardeka, které královská pokladna nebyla schopna splácet.

V Čechách měli tehdy peníze především bohatí magnáti; několik desítek šlechtických rodů, které zvláště v dobách oslabení královské moci za vlády Jagellonců na přelomu 15. a 16. století získaly ohromná panství.⁹⁾ Právě od nich král Ferdinand požadoval velké finanční půjčky, které však většinou nebyl schopen splácet z běžných příjmů panovnické komory. Tomuto zájmu neušel ani český velmož Jan z Pernštejna.¹⁰⁾

5) Kohler Alfred: Das Reich im Kampf um die Hegemonie in Europa 1521-1648, München 1990.

6) Wolf Miloslav: Královský důchod a úvěr v XVI. století, in: Český časopis historický 48-49, 1947-1948, 110-171; Janáček Josef: České dějiny. Doba předbělohorská. 1526-1547. Díl I/I. Praha 1971

7) Pánek Jaroslav: Podíl předbělohorského českého státu na obraně střední Evropy proti osmanské expanzi, Československý časopis historický 36, 1988, s. 856-873; 37, 1989., s. 71-85.

8) Vorel Petr: Landesfinanzen und Währung in Böhmen (Finanz- und Münzpolitik im Spannungsfeld von Ständen und Königtum während der Regierung Ferdinands I. und Maximilians II.), in: Finanzen und Herrschaft (Zu den materiellen Grundlagen fürstlicher Politik in den habsburgischen Ländern und im Heiligen Römischen Reich im 16. Jahrhundert) [Hgg. von Friedrich Edelmayer – Peter Rauscher], Veröffentlichungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung, Band 38, München / Wien 2003, s. 186-214

9) Petráň Josef: Stavovské království a jeho kultura v Čechách (1471 – 1526), in: Pozdně gotické umění v Čechách, Praha 1984, s. 13-72; Vorel Petr: Rezidenční vrchnostenská města v Čechách a na Moravě v 15. – 17. století, Pardubice 2001, s. 31-46.

10) Válka Josef: Politika a bezkonfesijní křesťanství Viléma a Jana z Pernštejna, in: Vorel Petr (red.): Pernštejnové v českých dějinách (Sborník

Jan z Pernštejna (narozen 1487, zemřel 1548) byl v polovině třicátých let 16. století nepochybně nejbohatším mužem v zemích Koruny české. V roce 1521 zdědil po svém otci Vilémovi z Pernštejna, někdejší hofmistru Království českého, moravskou polovinu rodinného majetku.¹¹⁾ Pod svou přímou kontrolu získal ve Slezsku Knížectví těšínské, kde po smrti knížete Kazimíra Těšínského od roku 1528 vládl jako poručník nezletilého Kazimírova vnuka Václava.¹²⁾ Jeho jménem se dlouho soudil také o Knížectví opolsko-ratibořské. Vedle těchto panství zdědil Jan z Pernštejna po smrti svého bratra Vojtěcha roku 1534 také českou polovinu rodového majetku a přesunul své hlavní sídlo do východočeských Pardubic.¹³⁾

Jan z Pernštejna se z mnoha důvodů jevil pro transakci s Kladskem jako nejvhodnější osoba. Jeho pozemkový majetek ve východních Čechách s Kladskem přímo sousedil. Bohatý velmož si mohl tehdy ještě bez problémů zajistit peníze v hotovosti a navíc byl již delší dobu významným panovníkovým věřitelem. Král Ferdinand mu dlužil mnoho peněz například za vojenské výdaje, které Jan z Pernštejna za panovníka platil. Jan z Pernštejna však usiloval spíše o to, aby mu král jeho pohledávky uhradil v hotovosti. Po předchozím vyjednávání však v roce 1537 přistoupil na královův návrh, aby na sebe přejal zástavu Kladska, která pro něj byla v daný okamžik finančně výrazně nevýhodná. V širších souvislostech měla zástavní držba Kladska pro Jana z Pernštejna sice velký význam společenský, ale pro jeho vlastní finanční komoru znamenala mimořádnou zátěž.

Smlouvou ze srpna 1537 se Jan z Pernštejna se zavázal, že uhradí Ferdinandovy dluhy pánům z Hardeka i jejich věřitelům, a to až do celkové výše 83 464 zlatých rýnských.¹⁴⁾ Splátky byly rozloženy do více fází, neboť

příspěvků z vědecké konference, konané v Pardubicích 8. – 9. 9. 1993), Pardubice 1995, s. 173-186.

11) Vorel Petr: Vývoj pozemkové držby pánů z Pernštejna v 15.-17. století, in: Pernštejnové v českých dějinách (red. P. Vorel), Sborník příspěvků z konference konané 8. – 9. 9. 1993 v Pardubicích, Pardubice 1995, s. 9-76.

12) Bahlcke Joachim: Die Herren von Pernstein und die Fürsten von Teschen, in: Pernštejnové v českých dějinách (viz pozn. č. 10), 1995, s. 203-212.

13) Vorel Petr: Rezidenční vrchnostenská města v Čechách a na Moravě v 15. – 17. století, Pardubice 2001, s. 149-162; Vorel Petr: Rezidenční síť pánů z Pernštejna v 15.-17. století, Zprávy Státního památkového ústavu v Brně, roč. 2000, č. 4, s. 37-48.

14) Dvorský František (ed.): Listiny pánů Jana a Vojtěcha z Pernštejna z let 1491-1548, in: Archiv český XX, Praha 1902, č. 363-365, s. 401-410; Archiv české koruny 7, č. 70, s. 39-40.

v době uzavření oné zástavní smlouvy ještě zmíněný převod neschválil český zemský sněm. Dále se Jan z Pernštejna zavázal investovat do stavebních úprav kladského hradu částku 5000 zlatých a za dalších 25 000 zlatých nakoupit do přímé hraběcí držby pozemkový majetek v hrabství, tj. drobné šlechtické statky, které se pak měly stát součástí komorního majetku kladského hraběte. Celková zástavní suma za Kladsko, splatná po šesti letech, tak byla navýšena na celkem 113 464 zlatých rýnských.

Ve smlouvě o převodu zástavních práv na Hrabství kladské byla však tato zástava časově omezena jen na šest let. Dodržení tohoto časového limitu bylo zájmem Jana z Pernštejna, který chtěl od panovníka získat co nejdříve zpět finanční hotovost.

Z ekonomického hlediska bylo přijetí kladské zástavy pro Jana z Pernštejna nevýhodné, neboť se zavázal peníze za ni vyplatit v krátké době a v hotovosti. Na tuto transakci si musel vypůjčit na 10% úrok.¹⁵⁾ Úroky, splácené z tohoto úvěru, byly vyšší, než bezprostřední zisk, který držba hrabství perňštejnské pokladně přinášela. Jan z Pernštejna na toto řešení přistoupil, ovšem nikoli zadarmo. Na to byl příliš zkušeným hospodářem, než aby v zájmu krále Ferdinanda ohrozil vlastní ekonomickou stabilitu.

Cenou, kterou musel král Ferdinand při transakci s Kladskem zaplatit za Pernštejnou vstřícnost a také jako protiváhu jeho ekonomické ztráty, byla zdánlivě nepodstatná pasáž, zmíněná v zástavní smlouvě z roku 1537. Janu z Pernštejna se do ní podařilo prosadit důležitou podmínku, která se týkala jeho vlastního majetku v Čechách a na Moravě: Po dobu zástavy Kladska totiž nesměl král vyplatit ze zástavy nebo jinak finančně zatížit jiná Pernštejnova česká a moravská dominia. Ta většinou tvořily dřívější církevní statky, které Pernštejn držel jen zástavním právem, a které teoreticky mohl král Ferdinand ze starých zástav vyplatit. Této skutečnosti král Ferdinand před rokem 1537 často využíval k ekonomickému nátlaku na Jana z Pernštejna, když si na něm pod hrozbou vyplacení starých zástav vynucoval nové hotovostní půjčky nebo když namísto vracení peněz v hotovosti jen navyšoval původní zástavní částky.¹⁶⁾

Jan z Pernštejna se tak stal v roce 1537 titulárním zástavním hrabětem kladským, ale sám na kladském hradě nikdy trvale nesídlil. Jeho hlavními

15) Vorel Petr: Staré pověsti a rodinné příběhy perňštejnské. Sebereflexe aristokratického rodu v polovině 16. století, in: Nový Mars Moravicus aneb Sborník příspěvků, jež věnovali Prof. Dr. Josefu Válkovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám, Brno 1999, s.137-148.

16) Vorel Petr: Vývoj pozemkové držby pánů z Pernštejna, s. 29-31.

rezidencemi zůstaly východočeské Pardubice a moravský Prostějov. Samotné Kladsko sloužilo Janovi z Pernštejna jako základna při častých cestách na jednání do slezské Vratislavi. V Kladsku byla také ustavena jedna z nejvýznamnějších perňštejnských finančních komor, spravující aktiva a pasiva ve Slezsku. Jejím správcem a nejvlivnějším mužem na kladském hradě se stal kladský kancléř Jindřich Reger z Regeru, běžnou správu panství řídil již počátkem čtyřicátých let 16. století kladský hejtman Jan Proj z Velnic.¹⁷⁾

Dalším významným argumentem, který vzal Jan z Pernštejna v potaz při jednáních o zástavu Kladska, bylo právo ražby mincí, které je v zástavní listině z roku 1537 výslovně a důrazně zmíněno. Jan z Pernštejna o tuto výsadu velmi stál, neboť jejím uplatněním se stal jediným z českých a moravských šlechticů té doby (pokud pomineme zcela specifickou záležitost privátní ražby mincí rodu Šliků v Jáchymově v letech 1520-1528), který skutečně vydával vlastní peníze.¹⁸⁾ Kladské mince Jana z Pernštejna představují promyšlený a ucelený systém a musely vyvolávat velkou pozornost současníků. Velké stříbrné tolary totiž počátkem 40. let v českých zemích razila jen vládní mincovna v Jáchymově jménem krále Ferdinanda. Slezská knížata i město Vratislav se k výrobě vlastních stříbrných mincí tolarového typu odhodlala až po Pernštejnově příkladu.

Kladské ražby Jana z Pernštejna patří mezi nejkrásnější evropské mince té doby. Mají jednotnou renesanční úpravu a metrologicky odpovídají tehdejší českým vládním mincím, raženým v Jáchymově (tolary), Praze (dukáty) a v Kutné Hoře (groše a haléře). Na lící straně je umístěn znak Kladska, rodový erb Pernštejnů a opis se jménem vydavatele; na rubu zemský znak Království českého a opis, dokládající kladský původ ražby.

Tyto mince sloužily v prvé řadě hlavně k reprezentaci. Jan z Pernštejna neměl dostatečné vlastní zdroje nově vytěžených drahých kovů a musel zlato a stříbro k ražbě mincí nakupovat. Nákupy prováděl zřejmě ve velkém, neboť jeho aktivity vyvolávaly stížnosti nákupčích vládních mincoven. Zda

17) Vorel Petr: Česká a moravská aristokracie v polovině 16. století. Edice register listů bratří z Pernštejna z let 1550-1551, Pardubice 1997, s. 49, 56-57.

18) Šůla Jaroslav: Z počátků perňštejnské mincovny v Kladsku, in: Jaroslav Šůla, Tři studie z české numismatiky, Příloha k 60. číslu „Sběratelských zpráv“, Hradec Králové 1989, s. 9-33; Šimek Eduard: Kladské mincování Jana z Pernštejna, in: Pernštejnové v českých dějinách, 1995, s. 311-314; Vorel Petr: Od pražského groše ke koruně české 1300-2000, Průvodce dějinami peněz v českých zemích, Praha 2004 (2. vyd.), s. 126-130.

se pernštejnské mince používaly k placení přímo v Kladsku, to nevíme. Pernštejnské tolary se však nepochybně dostávaly ve větší míře na středoevropský trh, neboť se běžně objevují v německých přehledech „berných“ tolarů druhé poloviny 16. století.¹⁹⁾

Domácí oběh však jejich výroba zřejmě příliš neovlivnila a nesetkáváme se s nimi dosud ani v nálezech mincí. V Kladsku se tehdy platilo hlavně drobnými mincemi polskými a slezskými, jak názorně dokládají účetní materiály Dvorské komory ve Vídni. Z roku 1543 se dochoval podrobný přehled peněz, vybraných v Kladsku jako zvláštní daň na obranu monarchie proti Turkům. Vybralo se tehdy bezmála 1200 zlatých. Třetina této částky byla uhrazena v různých evropských stříbrných tolarech a zlatých dukátech, které měly všeobecnou platnost a tak se jejich původ v účetních materiálech obvykle nerozlišoval. Dvě třetiny daní však uhradili obyvatelé Kladského hrabství v tzv. běžné minci, jejíž původ byl pečlivě evidován kvůli rozdílné platební síle.²⁰⁾ Z tohoto pestrého souboru oběživa tvořily 11% stříbrné půlgroše ražené ve Svidnici (měly platební sílu 1 krejcar); třetina těchto peněz byla tvořena polskými groši a třígroši (s platební silou 3/7 krejcaru, resp. 7 krejcarů); zbylou necelou pětinu oběživa zajišťovaly české mince, většinou však jen drobné tzv. bílé peníze (nazývané také denáry, jejich platební síla představovala 1/3 krejcaru).

Své vlastní stříbrné a zlaté mince dával Jan z Pernštejna v Kladsku pravidelně razit jen v letech 1540 až 1543. Mladší ražby jsou již výjimečné neboť právě rok 1543 se stal výrazným zlomem v aktivitách Jana z Pernštejna i v jeho ekonomické situaci. Začal se tehdy potýkat s velkými finanční problémy.

Tyto komplikace nebyly bezprostředně zapříčiněny splácením kladského úvěru, nicméně výrazně ovlivnily vztah Jana z Pernštejna ke Kladsku. V roce 1543 zažil Jan z Pernštejna výrazný neúspěch na politické scéně, když se mu nepodařilo prosadit projekt sjednocení českých nekatolických konfesí (tj. příznivců reformace luteránského typu, jednoty bratrské a utrakvistů)

19) Stürmer Volf: Verzeichnis und Gepräge der groben und kleinen Münzsorten, welche die Kurfürsten, Fürsten und Stände des Oberen Sächsischen Kreises vermöge des Heiligen Reiches Münzordnung auf den Kreis- und Propagationstagen verglichen haben, Leipzig 1572 (reprint Berlin 1979), též Vorel Petr: Od českého tolaru ke světovému dolaru, Praha 2003, s. 80.

20) Vorel Petr: Měnová politika Ferdinanda I. v Čechách a ukončení ražby pražských grošů, Český časopis historický 100, 2002, s. 265-292.

pod jednu zemskou církev. Ztrátu společenské prestiže provázely také vleklé spory s příbuznými o dědictví v Čechách.²¹⁾ Velkou ránu stabilitě pernštejnských financí však přivodil výrazný zvrat na trhu s úvěrem v Čechách. Úvěrová krize v zemi se připravovala již delší dobu a její příčiny souvisely s vyčerpáním panovnické pokladny. Český zemský sněm roku 1543 rozhodl o nuceném snížení nejvyšší možné úrokové míry z 10% na 6%.²²⁾ Než došlo k vyrovnání cenové hladiny, nikdo nebyl ochoten půjčovat peníze na nízký úrok a věřitelé se začali obávat o splatnost svých pohledávek.

Jan z Pernštejna očekával, že příznaky jeho počínajících problémů zážehná zpětná výplata Kladska, která mu dle smlouvy z roku 1537 měla v srpnu 1543 přinést více než 113 000 zlatých rýnských v hotovosti. Král Ferdinand však listinou z 25. srpna 1543 zástavu Kladska jednostranně prodloužil o další tři roky, aniž by z tohoto odkladu měl Jan z Pernštejna nějakou zjevnou výhodu. Český velmož však svému králi v této věci vyšel vstříc, neboť právě v té době si jeho nejstarší patnáctiletý syn Jaroslav začal budovat počátky své kariéry u vídeňského dvora.

Pro Jana z Pernštejna však po roce 1543 již neměly větší investice do Kladského hrabství žádnou perspektivu. Naopak cíleně usiloval o jeho co nejrychlejší převod na jiného zástavního držitele, aby z vyplacené zástavní sumy zachránil svá vlastní dědičná panství v Čechách a na Moravě před nuceným prodejem.

Z domácích šlechticů ani ze slezských knížat však nikdo nebyl schopen tak velkou částku uhradit. V době, kdy zástava vypršela (tj. v létě roku 1546) však ani král Ferdinand neměl na vyplacení Kladska ani pomyšlení, neboť vídeňský dvůr finančně zcela vyčerpávaly přípravy a spoluúčast na válečném tažení Habsburků proti protestantským knížatům v Římsko-německé říši v tzv. Šmalkaldské válce, které se český král účastnil po boku svého bratra, císaře Karla V.

V důsledku nedostatku finančních prostředků se král Ferdinand pokusil použít na toto tažení vojsko české zemské hotovosti, čímž vyvolal odpor české šlechty a měst, který vyústil v letech 1546-1547 ve stavovský odboj. Jan z Pernštejna byl do té doby považován za vůdčí osobnost protikrálovské opozice. V době stavovského odboje se však politického života

21) Vorel Petr: Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy, Praha 1999, s. 160-183.

22) Vorel Petr: Frühkapitalismus und Steuerwesen in Böhmen (1526-1648), in: Anzeiger der philosophisch – historischen Klasse, Österreichische Akademie der Wissenschaften, 137. Jahrgang, 2002, s. 167-182.

záměrně stranil a nakonec se stal jedním z prostředníků mírové dohody mezi králem a českou stavovskou obcí.

V době politické krize nebyl čas na jednání o výplatu Kladska, ale ihned po stabilizaci situace se otázka Kladska objevila v programu jednání českého zemského sněmu. Problém byl v tom, že Jan z Pernštejna nenalezl mezi domácími velmoži nikoho, kdo by mohl za Kladsko zaplatit, a byl nucen dohodnout se o této transakci s kupcem ze zahraničí.

Zájemcem o Kladsko se stal solnohradský arcibiskup Arnošt Bavorský. Podle zemských zákonů však pozemkový majetek (a ani takto významnou zástavu) nemohl v českých zemích získat žádný cizinec. Proto se „causou Kladska“ znovu zabýval zemský sněm, na němž byl 23. srpna 1547 Arnošt Bavorský přijat za obyvatele Království českého (tedy podle dnešních analogií získal „státní občanství“).

Převod Kladska si mezi sebou Jan z Pernštejna a Arnošt Bavorský již najisto dohodli, ale dokončení této transakce zabránila náhlá smrt Jana z Pernštejna v září 1548. Vznikla tak neobvyklá právní situace: Dědici zástavních práv ke Kladsku se stali tři Janovi synové, Jaroslav, Vratislav a Vojtěch z Pernštejna. Jako nedílní spoluvlastníci však mohli o svém majetku rozhodovat jen společně. Prostřední z nich, Vratislav z Pernštejna, se však v době otcovy smrti nalézal spolu s arciknížetem Maxmiliánem ve Španělsku, o otcově smrti ještě ani nevěděl a nemohl nikoho v záležitosti Kladska zmocnit k právním úkonům.

Aby nebylo porušeno zemské právo, vyřešil český zemský sněm vzniklou situaci naprosto netradičně: Dočasně a za účelem převedení zástavy Kladska byl nepřítomný Vratislav z Pernštejna prohlášen úředně za nezletilého a jeho dva bratři stanoveni jeho poručíky. Tak mohla být transakce s Kladskem v roce 1549 se souhlasem českého zemského sněmu provedena, nečekalo se ani na návrat Vratislava z Pernštejna ze Španělska, aby mladí Pernštejnové mohli z utržených peněz začít splácet dluhy.

Rokem 1549 však vztahy mezi Pernštejnou a Kladskem ještě neskončily. Jindřich z Regeru zůstal jako kladský kancléř ve službách Arnošta Bavorského, přitom však vedl pro Pernštejny jejich složitou finanční agendu ve vztahu ke Slezsku. Pro mladé pány z Pernštejna zprostředkoval hlavně finanční půjčky.²³⁾ V důsledku velkého zadlužení a neproduktivních

23) Vorel Petr: Petr Hamza ze Zábědovic a regentská správa perňštejnských dominií v Čechách v letech 1550-1552, Scientific papers of the University of Pardubice, Series C, Institute of Languages and Humanities 2, 1996, s. 115-142.

výdajů u panovnického dvora museli mladí Pernštejnové rozprodávat svůj pozemkový majetek. Jedním z jejich největších věřitelů se prostřednictvím kladského kancléře Jindřicha z Regeru stal nový kladský hrabě Arnošt Bavorský, který po rezignaci na svůj církevní úřad v Solnohradech roku 1554 trvale přesídlil na Kladsko a začal si budovat rozsáhlou pozemkovou doménu ve východních Čechách. Složitou finanční transakcí z roku 1556 získal od Jaroslava z Pernštejna jeho velké panství Litice-Potštejn v hodnotě 60 000 kop grošů českých (což bylo v přepočtu 140 000 zlatých rýnských, neboť tehdy platil převodní poměr 3 kopy grošů českých = 7 zlatých rýnských),²⁴⁾ tj. v hodnotě vyšší, než kolik o pár let dříve zaplatil za Kladsko.

O rok později (1557) zahájil Arnošt Bavorský s Jaroslavem z Pernštejna jednání o další složité transakci. Měla se jí stát výměna zastaveného Kladského hrabství za Pardubice, tradiční sídelní panství pánů z Pernštejna. Zadlužený Jaroslav z Pernštejna již v oné době žádný jiný pozemkový majetek v Čechách nevladil. Pardubické panství tehdy přinášelo své vrchnosti mnohem větší pravidelný roční příjem, než výnos z celého Kladského hrabství. Tato zdánlivá nelogičnost je snadno vysvětlitelná: Kladský hrabě byl sice formálně vládcem svého hrabství, ale výnosy z hospodaření na dílčích panstvích a statcích na území Kladska pobírali jednotliví šlechtici, ať už byli podřízeni manskému systému hrabství nebo drželi svobodné deskové statky. Bezprostřední příjem kladského hraběte z uplatňování jeho vladařských práv byl poměrně malý. Proto by bylo pro Arnošta Bavorského výhodnější vyměnit celé hrabství v pomezích horách za jedno velké panství v úrodném Polabí, ze kterého plynuly velké pravidelné příjmy jak přímo od poddaných, tak z vrchnostenského podnikání v rybníkářství a také v produkci piva.

Pro Jaroslava z Pernštejna byla tato výměna také lákavá, neboť se domníval, se získáním hraběcího titulu by se zvýšila jeho upadající prestiž u panovnického dvora. Jeho bratři na tyto plány pohlíželi kriticky a oprávněně namítali, že Jaroslavovi sice přibudou tituly, ale ubudou peníze. Finanční situace Jaroslava z Pernštejna byla však již natolik špatná, že v roce 1558 byla na pardubické panství uvalena nucená věřitelská správa a z jednání o výměnu za Kladsko sešlo.

24) Vorel Petr: „Groše české“ a „groše míšeňské“ jako početní jednotky 15. až 18. století, in: E. Šimek (red.), Dokumentace a prezentace dějin české mince a měny grošové doby v našich muzeích (Sborník příspěvků ze semináře numismatiků – Pardubice 22. – 23. října 1998), Praha – Pardubice 2002, s. 57-68.

Nedlouho poté, v roce 1560, zemřel jak Jaroslav z Pernštejna, tak i Arnošt Bavorský, poslední zástavní kladský hrabě, sídlící přímo na kladském hradě.jednání s dědici Arnošta Bavorského trvalo několik let, ale do roku 1569 se panovnické komoře podařilo pohledávky vyplývající ze staré zástavní smlouvy z roku 1537 uhradit. Tím se Kladsko již trvale dostalo pod přímou panovnickou správu (podobně jako většina teritoriálních knížectví ve Slezsku). Jeho statut hrabství zůstal i nadále zachován, ovšem k obnovení přímé nebo zástavní vlády některého z knížat nebo domácích šlechticů v Kladsku již do třicetileté války nedošlo.

Pernštejnský groš z roku 1543 (Kladsko)
a vládní pražský groš z roku 1539 (Kutná Hora)

Kladsko se v době zástavní držby Jana z Pernštejna stalo jedinou mincovnou na území Království českého, kde se současně vyráběly všechny mince domácího peněžního systému. Od roku 1540 se zde vyráběly pernštejnské zlaté dukáty (vládní se tehdy razily jen v Praze), stříbrné tolary (vládní se tehdy razily jen v Jáchymově, v Kutné Hoře od roku 1543), groše (vládní se v metrologicky shodné podobě pražských grošů razily jen v Kutné Hoře, v Jáchymově až od roku 1543) a drobné peníze (vládní se tehdy razily jen v Kutné Hoře a ve Vratislavi).

Pernštejský talar z roku 1542 (Kladsko)
a vládní talar z roku 1548 (Jáchymov)

Pernštejský dukát z roku 1544
(Kladsko) a vládní dukát z roku
1547 (Praha)

Pernštejský haléř dvoustranný (Kladsko) a drobné jednostranné
vládní mince kutnohorské (haléř a denár)